

Els Camins del Bisbe i Abat Oliba, GR 151 (etapa 1)

del MONESTIR DE MONTSERRAT A CASTELLGALÍ

El GR 151 Camins del Bisbe i Abat Oliba és una ruta d'art romànic que uneix les comarques del Bages, Osona i el Ripollès utilitzant com a fil conductor el Bisbe i Abat Oliba. Al mateix temps, és també una viatge per un període força concret de la història del nostre país. Oliba va ser una de les figures amb més influència i rellevància del seu temps, en la gestació de la nació i cultura catalanes, i un gran impulsor de l'art romànic. Va fundar el monestir de Montserrat i va restaurar les ciutats de Manresa i Cardona. Fou, a més, un personatge clau en el moviment social "Pau i Treva de Déu" de l'alta Edat Mitjana: nat del seu esperit pacificador, el moviment de *Pau i Treva* fou probablement l'embrió de les *Corts Catalanes*. Sens dubte, el comte, abat i bisbe Oliba és una de les figures més importants de la Catalunya medieval.

El GR 151 transita per llocs on Oliba deixà la seva empremta, i on encara hi perdura amb força. Així doncs, visitarem Montserrat, Vic, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses, amb els seus emblemàtics monestirs i altres monuments religiosos, però no deixarem de banda d'altres indrets també significatius: l'Estany, Sant Pere de Casserres, Tavertet, Sant Pere de Torelló, Bellmunt, Camprodon. La nostra ruta finalitzarà a Molló, en la frontera administrativa de França, tot i que el camí és previst que es prolongui, en un futur proper, a Sant Miquel de Cuixà. És aquí on reposen les restes d'Oliba.

Per començar aquesta sèrie d'escrits que acompanyen les nostres caminades, hem cregut oportú fer-vos una breu ressenya de la biografia de l'abat Oliba. El text que reproduïm és l'article de l'*Enciclopèdia Catalana* publicat a la seva web (http://www.enciclopedia.cat/fitxa_v2.jsp?NDCHEC=0047055), amb algunes anotacions addicionals. En les properes etapes anirem ampliant i complementant l'obra i vida d'aquest personatge.

Que tingueu una bona lectura.

Club Muntanyenc Mollet
Secció de Senders
12 de febrer de 2012

OLIBA¹

Era fill d'Oliba Cabreta, comte de Cerdanya i de Besalú, i d'Ermengarda, i germà dels comtes Bernat I de Besalú i Guifré II de Cerdanya i de Berenguer, bisbe d'Elna.

Format probablement a Ripoll i en tot cas per l'exemple del seu oncle Miró II Bonfill, comte de Besalú i bisbe de Girona, en retirar-se el seu pare es titulà i exercí com a comte de Berga i de Ripoll. El seu caràcter tranquil i reservat féu que es retirés del govern temporal i entrés de monjo a Ripoll el 1002. En professar, l'any següent renuncià el comtat i els seus béns personals, que cedí als seus germans i a diversos monestirs. El 1008 fou elegit abat, gairebé a l'ensems, de Ripoll i de Cuixà, els dos monestirs més importants de l'època a Catalunya.

¹ *Besalú, 971 - †Sant Miquel de Cuixà, 30 d'octubre de 1046. Comte de Berga i Ripoll (998-1002), bisbe de Vic (1018-1046) i abat de Santa Maria de Ripoll i Sant Miquel de Cuixà (1008-1046). Hi ha, però, dubtes al voltant de la data i lloc de naixement (Pladevall, 2009 [Dovella]).

De seguida emprengué la reconstrucció espiritual i material d'ambdós cenobis, amb la reclamació de llurs béns usurpats per la noblesa, la construcció d'edificis adients i amb l'impuls a les escoles i escriptors respectius. També renovà l'esperit monàstic no sols als seus dos monestirs sinó a d'altres que fundà, com Montserrat (1023)² i Sant Miquel de Fluvià (1045); així com al Canigó (1009), a la Portella (1018), a Sant Feliu de Guíxols, on cedí el seu secretari Arnau com a abat (1045), i a tants d'altres on tenia deixebles i companys, els quals sembla que reconegueren en Oliba un lideratge natural bé que no plasmat formalment.

El monestir de Montserrat.

A la fi del 1017, sens dubte per interès de la comtessa Ermessenda de Barcelona, de la qual sempre restà un bon amic i conseller, Oliba fou fet bisbe auxiliar de Borrell de Vic (mort el 1018). Des d'aleshores la seva activitat de govern es repartí entre la diòcesi osonenca i els seus monestirs predilectes. La seva activitat constructora es plasmà en multitud d'esglésies que consagrà personalment: la Pinya (a Ridaura), Sant Pau de Pi (Conflent, 1022), Sant Martí d'Ogassa (1024), Sant Bartomeu del castell de Llaers (1025), la Tossa de Montbui, Tous i el Saió (d 1035), el Catllar (sobre Ripoll, 1039), Santa Eulàlia de Riuprimer (1041), Sant Miquel del castell de la Roqueta (1043); en data incerta: Estiula i Planés (c. 1046). Assistí endemés a la de Sant Pere de Rodes (1022), Sant Andreu de la Vola (1038), a la de la seu de Girona (1038) així com a les de les dues seves basíliques de Ripoll (1032) i de Vic (1038), que presidí el seu nebot, l'arquebisbe de Narbona, Guifré de Cerdanya. A part aquesta activitat intervingué en l'endegament de la seu de Manresa

² Segons diverses fonts, en realitat la data correspon al 1025.

(1020) i en la construcció de la part nova de Sant Martí del Canigó (1026), la Portella (1035), Casserres (1039) i Cardona (1040) i començà Sant Miquel de Fluvià (1045).

Estàtua de l'abat Oliba a Montserrat © Lluís Prats

L'art i l'arquitectura del romànic català li deuen l'impuls decisiu en algunes novetats constructives — que probablement introduí com a fruit dels seus viatges— com són les voltes de canó i la cúpula, les arcuacions llombardes (a la Portella, la Tossa de Montbui, Cardona), els grans campanars (a Vic, Ripoll, Cuixà, Fluvià, Casserres, probablement al Canigó), les criptes (Cuixà, Cardona, potser Olius), les cinc naus capçanes del creuer a imitació de Sant Pere del Vaticà primitiu (a Vic i a Ripoll), la cripta i la capella rodona damunt del Pessebre de Cuixà i l'elegant baldaquí-propiciatori de l'altar major de la mateixa basílica (c. 1045).

Si bé en un cert moment Oliba es preocupà de la defensa de la marca o frontera d'Anoia i de la serra de Queralt, on fou destacat el levita Guillem d'Oló, que hi morí en una acció bèl·lica (1035), no s'adeia pas aquesta activitat al seu tarannà pacífic. En les lluites dels nobles i cavallers del país, tan freqüents, procurà la concòrdia dels bàndols oposats. Així entre Hug I comte d'Empúries i Gausfred II comte del Rosselló (1019), entre Ermessenda de Barcelona i el seu fill Berenguer Ramon I (1021) i, després, entre la mateixa comtessa i el nét Ramon Berenguer I (1040)

i entre aquest darrer i la família vescomtal de Barcelona entorn del vescomte Udalard i el seu germà el bisbe Guislabert de Barcelona (1044). Fou per resoldre aquest plet llarg i sangonós en un judici que Oliba es personà a la ciutat comtal, l'única vegada que hom l'hi sap present; i encara ho aprofità per a confirmar la compra per a la catedral de dues obres del gramàtic Ilatí Priscià. Aquesta acció pacificadora es concretà en l'establiment de la *treva de Déu*, institució que, probablement inspirada per Oliba a Elna el 1022 i proclamada per ell a Toluges el 1027, anà eixamplant en sínodes successius de Vic el 1030 i el 1033 i que passà les fronteres Europa endins encara del seu vivent.

Oliba viatjà constantment: no sols creuà el territori dels comtats catalans sinó que anà a Narbona, visità Roma més de dues vegades, i arribà a la Llombardia, d'on portà relíquies de Lodi i artistes i gramàtics que posà al servei de les seves construccions i de les seves escoles. La florida d'aquestes sota el govern seu fou notable i decisiva: a Vic, on sota la direcció d'Ermemir Quintilà es transcriviren còdexs magnífics; a Ripoll, on triplicà els volums de la biblioteca (que feia anar a buscar a les fonts de l'Ebre, a Fleury, a Pavia, etc) i on reuní un grup de literats: Segoí, Arnau, Gualter, el monjo Oliba, Joan de Montserrat, Garcies de Cuixà, etc. Oliba mateix fou un escriptor ocasional, sempre pulcre i sensible. D'ell es coneixen quatre sermons panegírics, nou poemes i epitafis en vers, alguns de molt breus, dues encíclics mortuòries i vuit cartes. Entre els seus corresponents hi havia el rei Sanç III de Pamplona i els arquebisbes Gauslí de Bourges i Raiambald d'Arle. Els seus deixebles li sotmetien a la correcció els propis escrits o els hi dedicaven, com Garcies de Cuixà i Oliba monjo.

Compongué texts de litúrgia romana per completar la seva compilació dels sacramentaris de Vic i de Ripoll. En una cerimònia litúrgica impressionant canonitzà el que havia estat conseller espiritual del seu pare, l'antic dux de Venècia, Pere Orsèol, mort com a monjo de Cuixà. La veu d'Oliba es féu sentir sempre conciliadora en els sínodes, sovint forta i valenta enfront dels abusos, ni que fossin els del seu nebot l'arquebisbe Guifré de Narbona, o els atribuïts a les monges de Sant Joan de les Abadesses, monestir regit per la seva germanastra Ingilberga. Encara es deu a Oliba una primera concreció de la idea de pàtria aplicada a les terres catalanes, que ja aflorava en l'ambient, però que ell expressà en texts fins ara poc remarcats.

A 75 anys moria a Cuixà el 30 d'octubre de 1046. L'encíclica mortuòria que a lloança seva redactaren els monjos de Ripoll i de Cuixà, viatjà per Europa recollint elogis d'ambients monàstics i catedrals ben allunyats de Catalunya.

Claustre de Sant Miquel de Cuixà.

Per a saber-ne més...

http://ca.wikipedia.org/wiki/Abat_Oliba

(una ressenya biogràfica més de l'abat Oliba, d'un portal força visitat i popular)

http://www.gencat.cat/diue/doc/doc_20674272_1.pdf

(un opuscle editat pel Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya, molt complet i informatiu. Conté una breu ressenya dels 'Camins del bisbe i abat Oliba')